

Sairaan hauskaa!

Nuorten kasvatuksellinen kapina folkloressa

Laura Hokkanen

Karkeiden, jopa rasististen ja moraalittomien huumorituotteiden avulla lasten ja nuorten on nähty kokeilevan rajoja ja rakentavan aikuisista erillä olevaa maailmaa. Huumori on tällöin ikään kuin osa lasten ja nuorten kasvuprosessia ja vertaisryhmäkulttuuria. Toisaalta huumoria tulkitsemalla voidaan aavistella lasten ja nuorten kulttuurista kiinnostavia ajankohtaisteemoja, pelkoja, ajattelun logiikkaa, oivalluskykyä, unelmia ja maailman tapahtumien tulkintaa, joskus myös aiemmilta sukupolvilta opittuja asenteita. Lasten ja nuorten pienfolklore tarkastelee usein niitä kasvatuksen, ohjauksen ja opetuksen malleja, joihin aikuiset pyrkivät alaikäisiä kansalaisia ohjaamaan.

Johdanto

Mitä naurettavaa on sukupuolitaudeissa, maailman katastrofeissa, terrori-iskuissa, kouluammuskeluissa, maahanmuuttajissa, väkivallassa tai etnisissä vähemmistöissä? Ei mitään, jos asiaa tarkastellaan kasvatuksen, aikuisuuden, kulttuurisen arvokeskustelun ja eettisen ajattelun pohjalta. Samaan aikaan naurun syitä on lukuisia, jos teemoja silmäilläään eri aikoina lapsilta ja nuorilta kerättyjen folkloren tuotosten valossa. Paljon puhuttu lasten ja nuorten kulttuuri on itse asiassa pääosin aikuisten tuottamaa kulttuuria lapsille ja nuorille. On esimerkiksi lastenkirjallisuutta, filmejä, näytelmiä ja kuunnelmia. Kyseessä on aikuis-kulttuuri, jonka kohteena ovat lapset ja joka on luotu noudattaen aikuisten arvomaailmaa, kasvatuserityksiä tai moraalikäsitteitä. Usein niissä nähdään jokin kasvatuksellinen, vähintään piilokasvattava rooli. Mitä sitten on lasten ja nuorten oma kulttuuri? Sitä voidaan tarkastella esimerkiksi folkloren erilaisissa tuotoksissa, joiden aihepiirit ja sisällöt herättävät aikuisissa aikakaudesta riippumatta paheksuntaa ja kauhistelua. (Virtanen 1970, 7, 9, 11.) Aiheet lukeutuvat ”aikuisten maailmaan”, joten aikuiset määrittelevät ne lasten käsityskyvyltä ja ymmärrykseltä suljetuiksi aihealueiksi. Nuorten huumoria tulkitsemalla voi ymmärtää jotain syvempää lasten ja nuorten maailmankuvasta, ajattelusta, peloista ja toiveista.

Artikkelissa tarkastellaan nuorisokasvatusta lasten ja nuorten pienfolkloressa, jossa katsojalle tai kuulijalle syntyy helposti vastinpareja *nuoret-aikuiset*, *kasvatus-kapinallisuus* sekä toisaalta *moraali-moraalittomuus*. Tällöin kasvatus voidaan mieltää soiaaliamiseksi vallitseviin yhteiskunnallisiin normeihin (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 33) ja nuorten ”sairas huumori” kapinoinniksi aikuisten auktoriteettia ja myös käytössääntöjä ja rajoja vastaan.

Artikkelissa pohditaan nuorten ”salaisen maailman” toimintalogiikkaa ja kapinallisuutta suhteessa koulun, kodin ja julkisen vallan esillä pitämiin kunnon kansalaisen ja kasvatuserityksien maailmaan. Artikkelin tarkastelukulmana ja analyysin kohteena toimivat erilaiset folkloren ja nykyaikaisen digiloren aineistot. Näitä vitsejä, laulumuunnelmia, hokemia,

arvoituksia, tarinoita ja pilailuja on välitetty kautta aikojen kouluissa, leireillä, yökylässä, keruuvihossa ja muissa aikuisista erillään olevissa toiminnan tiloissa. Ne kuvaavatkin monella tavalla eri aikojen käsityksiä hyvästä käytöksestä, soveliaisuudesta ja yhteiskunnan moraalisisista käytänteistä.

Perinteelle on ominaista sen jatkuva muuttuminen ja ajalle tyypillisten ja lyhytikäisten muoti-ilmiöiden esiintyminen (Virtanen 1970, 12, 13). Samanaikaisesti perinteessä on paljon pysyvyyttä. Nykyaikaisen digiloren, eli digitaalisesti siirtyvän folkloren, perinnetuotokset muistuttavat monin osin kymmenien vuosien takaisten oivallusten jäljitelmiä ja toisintoja. Erona on vain niiden ilmenemismuoto sähköpostien, tekstiviestien ja sosiaalisen median välityksellä sekä kontekstualisoituminen ajankohtaisteemoihin.

Artikkelin digitaaliset aineistoesimerkit on koottu kirjoittajan omien perinteentutkimuksen opintojen aikana Joensuun yliopistossa vuosina 2000–2006, osittain osana tutkija Ulla Lipposen taltiointiprojektia Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistoon. Vuosina 1998–2005 Kansanrunousarkistoon tallennettiin yli 22000 tiedostoa digitaalisesti kulkevaa folklorea. Tämän artikkelin aineisto muodostuu esimerkinomaisesti tuona aikana kulkeneista folkloren aineistoista, joiden lisäksi aineistoa on täydennetty muutamilla sosiaalisen median digiloreaineistoilla osoittamaan digitaalisten kanavien kasvua ja folkloren jatkumoa tekniikan mukana.[1] Artikkeliiin valitut muutamat esimerkit eivät tietenkään edusta kattavaa otosta digitaalisesta folkloresta vaan antavat enemmänkin välähdyksen kasvatusihanteiden kapinallisuudesta tai huumorin universaalista ja ajattomasta luonteesta folkloressa.

Artikkeli on jaettu kolmeen lähestymiskulmaan: nuoren kasvuympäristöä perinteisesti kontrolloivien koulun ja kodin kapinaan, soveliaisuuden ja säädyllisyyden arvot kyseenalaistavaan ”sairaana huumorin” osioon sekä sukupuolta ja seksuaalisuutta tarkastelemaan osioon. Teemat ja niitä käsittelevät aineistoesimerkit on valittu nuoriin ja kasvatukseen kohdentuvien ajankohtaisten ja ajattomien teemojen näkökulmasta. Seksin ja rasmin on nähty edustavan lapsille ja nuorille kuulumatonta aluetta, ”paha perinnettä”, jopa tabua. Rassistisissa ja ihmisten hädälle nauravissa vitseissä unohdetaan ikään kuin kasvatuksen päämääriin kuuluva velvollisuusetiikan periaate: toimimme oikein, kun toimimme velvollisuuden, oikeuden tai muun oikean periaatteen vaikuttamina. Kasvatus on tällöin ohjausta ja valvontaa, jonka tavoitteena on saada lapset ja nuoret sisäistämään yhteisönsä käyttäytymissäännöt ja tavat. (Lehtonen 2011, 2–3.) Lapset ja seksuaalisuuden yhdistävät asetelmat puolestaan tuottavat kulttuurissamme ongelmallisia merkityksiä. Ajatellaan, että seksuaalisuudella ja lapsuudella ei ole mitään yhteyttä, tai niiden välinen yhteys tuo esille kulttuurisia tabuja kuten inestin tai pedofilian. Seksuaalisuuden nähdään selkeästi kuuluvan aikuisien maailmaan, joten aikuisten tehtävänä on suojella lasta ja nuorta seksuaalisuudelta. (Leppänen 2005, 246–247.) Koti ja koulu puolestaan edustavat vanhassa, mutta myös uudessa, folkloressa kestokapinoinnin aihetta: perinteisten kasvatusihanteiden kyseenalaistamista ja naurunalaiseksi tekemistä. Koulun ja kodin velvollisuuksia korostava kasvatusnäkemys ei kohtaa nuoria, joilla kavereiden, television, pelien ja internetin merkitykset ovat usein vaikuttavampia kuin vanhempien ja opettajien antamat mallit (Lehtonen 2011, 4). Kaikkien näiden kolmen osa-alueen voidaan katsoa olleen yleisiä lasten ja nuorten pienfolkloren teemoja jo vuosisatojen ajan, vaikkakin niiden ilmenemismuoto ja osittain myös sisällön kärki ovat muuttuneet.

Folkloren tuotosten kohdalla voidaan aina esittää asiaankuuluva kysymys: mistä voimme tietää, onko kyseinen folklore juuri nuorten välittämää perinnettä ja voidaanko sitä näin ollen käsitellä esimerkiksi nuorisokapinana tai nuorisohuumorina? Folklore käsitteenä voidaan selittää ”kansan keskuudessa liikkuvana kertomuksena”, anonyyminä, alkuperältään

tuntemattomana ja leviämistavaltaan perinteisesti suusta korvaan kulkevana, mutta myöhemmin myös näppäimistöltä näytölle liikkuvana. Ero aikuisten ja lasten perinteen välillä on liukuva kaikissa folkloren tuotoksissa. Esimerkiksi sama arvoitusvitsi voi huvittaa niin lapsia, nuoria kuin aikuisiakin (Bregenhøj 2005, 307). Sähköisesti kulkevan perinteen käyttäjäkunta on hankalasti todennettavissa mihinkään tiettyyn ikäryhmään, sillä perinneaineiston säilyttäjä päättää tietokoneen, matkapuhelimen tai tabletin äärellä, kenelle hän viestin välittää eteenpäin. Vastaanottajien määrä voi vaihdella lähimmästä ystävästä koululuokkiin tai kaikkiin sosiaalisen verkoston jäseniin. (Hokkanen 2011, 144.) Artikkelisiin on kuitenkin pyritty valitsemaan esimerkkejä, jotka ainakin osittain lukeutuvat nimenomaan nuorisohuumorin tai nuorisokulttuurien piiriin joko lähettäjän, vastaanottajien tai kertojan iän (lain määrittelemä alle 29-vuotiaan määrite nuoruuden rajana), ilmestymispaikan (mm. irc-galleria, jonka käyttäjäkunta on keski-ikältään noin 22-vuotiaita) tai selkeästi nuoriin kohdistuvan teeman puolesta (mm. koulu).

Folkloren kapinallisuudeksi listataan usein isommilta lapsilta nuoremmille ja eri lapsiryhmiltä toisille siirtyvän perinteen piirteitä, jotka ilmaisevat kapinallisuutta aikuisia kohtaan tai aikuisten kieltämien ja paheksumien muotojen välittämisen eteenpäin. Folkloren on siis nähty edistävän lasten ja nuorten itsenäistymispyrkimyksiä. Julkisuteen kuulumattomien asioiden jakaminen synnyttää samalla yhteenkuuluvuuden tunteen. (Virtanen 1970, 15.) Kapinallisuudella on folkloressa ollut sijansa myös juhlapäivissä, jolloin on sallittu toisenlaista käyttäytymistä kuin arkena. Juhlat edustavat säännösteltyä protestia, arkipäivän sovinnaisen ilmiöiden käänteisriittä. Esimerkiksi koulumaailman penkinpainajaisissa hilytyn käytösihanteen, jopa alistumisen vastapainona oppilaille sallitaan hetkellisesti siirtymä kiellettyjen käytös- ja soveliaisuussääntöjen puolelle. (Virtanen 1999, 130.) Samanlaisen kapinallisuuden voi nähdä liittyvän monin tavoin pienfolkloren muotoihin: uskalletaan puhua sopimattomista aiheista, sopimattomissa paikoissa, ilman aikuisten kontrollia. Toisinaan folkloren teemat osoittavat myös vastustusta aiempien sukupolvien edustamia arvoja kohtaan.

Koulu, koti ja kunnan kansalainen

Ajatus siitä, että syntyessään ihminen ei ole vielä kansalainen, vaan hän kasvaa tai hänet kasvatetaan yhteiskuntakelpoiseksi kansalaiseksi, on kansalaiskasvatuksen perusideoita. Ihmisessä täytyy siis kehittää tiettyjä ominaisuuksia ja valmiuksia. Yhteisön jäsenyyteen valmistamista voidaan tarkastella kasvatuksen lisäksi sosialisena. Se on ihmisen koko elämän ajan kestävä yhteiskunnallistumista, yhteisten toimintatapojen, sääntöjen, normien, arvojen ja tiedon välittämistä, jota yksilö tarvitsee voidakseen käyttäytyä yhteisön hyväksymällä tavalla. Prosessien painopisteet ovat lapsuudessa ja nuoruudessa. Ympäristön vaikutteiden omaksuminen jatkuu myös näiden ikävaiheiden jälkeen erityisesti silloin, kun ympäristö radikaalisti muuttuu esimerkiksi yhteiskunnallisissa murroksissa. Ihminen ei myöskään vain sisäistä olemassa olevia vaatimuksia ja sopeudu niihin, vaan myös muokkaa yhteiskuntaa omalla toiminnallaan. (Nivala 2006, 27, 53–54.)

Kasvatusinstituutioiden tehtävänä on uusien kansalaisten integroiminen yhteiskuntaan niin, että he hyväksyvät ja toiminnassaan ylläpitävät vallitsevaa sosiaalista järjestystä. Voidaan jopa väittää, että ensisijaisesti yhteisö tarvitsee sopeutuvia ja passiivisia jäseniä, jotta yhteiskunta toimii ongelmitta. Kriittinen sosialisenaationäkemyksellä epäilee tällaisen yhteiskunnallisen konsensuksen olemassaoloa ja yhteisten arvojen, normien ja yhteisen hyvän ehdotonta jakamista. Kriittikin mukaan kasvatusinstituutiot ylläpitävät yhteiskunnassa hallitsevan ryhmän toivomaa yhteiskuntajärjestystä, joka välittyy uusille jäsenille joukkotiedotus-

välineiden ja organisaatioiden myötä kuvattuna parhaana mahdollisena toimintatapana. Näin kansalaisuuteen kasvatusta voidaan pitää jopa yksilöiden kontrolloimisena, vallankäyttönä ja alistamisena. Nykyiset sosialisaatioteoriat nostavatkin esille ihmisen oman toiminnan ja ajattelun merkityksen. (Nivala 2006, 55, 56.)

1920-luvun alusta lähtien lapsista ja nuorista tuli lainsäädännön avulla erityinen kasvatuksen kohderyhmä. Lapsista ja nuorista haluttiin kasvattaa terveitä ja kunnollisia kansalaisia. Viranomaisia huolestutti niin nuorison joutilaisuus kuin myös huono kotikasvatus. Koulusta tulikin voimakkaimmin nuoruutta muovannut kasvatusinstituutio, jonka pyrkimyksenä oli nuorten elämän yhdenmukaistaminen ja samalla kontrolloiminen. Nuorisoa koskevassa keskustelussa huolena oli myös kansakunnan tulevaisuus, nuorison pahantapaisuus, sekä rikollisuuteen ja huliganismiin vyöryminen. Näpistelyistä tai muista rikkomuksista kiinnijääneiden nuorten maailmankuvaa selitettiin myöhemmin kapinana yhteiskuntaa vastaan sekä katkeruutena olemassa olevien olojen muuttumattomuudesta. (Kaarninen 2005, 217–218, 220, 223.)

Suomalaisten nuorten kasvatukseen voidaan todeta noudattaneen luterilaisen kristillisyyden ja snellmanilaisen kansallisuusajattelun ihanteita 1800-luvun loppupuolelta 1950-luvulle ja pidempäänkin. Kasvatuksen moraaliset perustat kiteytyvät ajatukseen ihmisen pie- nuudesta ja syntisyydestä sekä ihmisen pyrkimyksestä tavoitella yhteistä hyvää. Lapsille ja nuorille opetettiin velvoite rakastaa isänmaata ohi omien pyrkimysten. Vanhempien kunnioittamisen ja tottelemisen periaatteet olivat kasvatuksen ideologia lähtökohtia. Vaikene- minen, mukautuminen ja nöyrytyminen olivat osoituksia niin vanhempien kuin myös opetta- jien kunnioituksesta. Ihannuoren kriteereiksi määriteltiin kasvaminen kristilliseen elä- mään, lakien, sääntöjen ja kurin noudattaminen, tottelevaisuus, nöyryys ja hurskaus. Nu- orista pyrittiin kasvattamaan moraaliaan tarkkailevia, omantunnon ääntä kuuntelevia, reHELLi- siä, työteliäitä ja siveellisiä ihmisiä. (Koski 2003, 285–286.)

Yhteiskunnan ylläpitämä koulujärjestelmä on keskeinen osa kansalaiseksi kasvua. Oppilaat saavat vaikutteita opetuksesta, opettajalta ja oppimateriaalista. Näiden lisäksi oppilaat omaksuvat sosiaalisia viestejä esimerkiksi koulun arkisesta kanssakäymisestä sekä opettajien toiminnasta ja suhtautumisesta. (Nivala 2006, 59.) Koulun ja kodin kasvat- usihanteet ovat lasten ja nuorten tunnistamia ja sen myötä myös erilaisten pilkkamuotojen kohteena. Jo 1950-luvulla tunnettua parodiaa, *Tiedän paikan kamalan*, on pidetty 1970-lu- vun tutkimuksissa koulumaailmaan, kodin idylliin tai esimerkiksi kyllästymiseen saakka toistettuihin moraalisiin vaatimuksiin kohdistuvana kapinallisuuden osoituksena. Lapset oppivat koululaulut ikään kuin kahteen kertaan, ensin opettajalta ja sen jälkeen pilkallisina väännöksinä teini-ikäisiltä. (Virtanen 1970, 175, 178.)

Leena Koski (1999, 23, 35) näkee koulujen lukukirjoissa ja kasvatuserityksissä radikaal- lin muutoksen itsenäisyyden ensimmäisten vuosikymmenten kristillis-siveellisistä ja isän- maallisista pyrkimyksistä 1960-luvulla tapahtuneeseen muutokseen. Pitkään vallinneet luterilaiseen kristillisyyteen perustuneet ideaalit lapsen velvollisuuksista vanhempiaan, isänmaata ja Jumalaa kohtaan sekä lapselta odotettu tottelevaisuus, nöyryys ja kiitollisuus alkoivat kaikota koulumaailman lukukirjoista ja aapisista. Moraalisen opetuksen ytimeen siirtyivät kulttuuriliberalismin ja hyvinvointivaltion rakentamisen ideaalit. Kasvatuksen päämääräksi nousivat sopuisuus, solidaarisuus, suvaitsevaisuus ja yhdessä toimimisen ilo.

Vuoden 2010 tutkimuksessa nuorten käsityksistä kunnan kansalaisuudesta ilmenee nel- jän merkittävimmän ihanteen joukossa verojenmaksu, lainkuuliaisuus, rehellisen työn arvostaminen sekä osallistuminen isänmaan puolustukseen. Kuitenkin vastauksissa on havaittavissa myös erimielisyyttä. Eniten puolesta ja vastaan -mielipiteitä herättivät väittä- mät ”on valmis osallistumaan isänmaan puolustukseen tarvittaessa”, ”on suvaitsevainen

vähemmistöjä kohtaan”, ”on suvaitsevainen maahanmuuttajia kohtaan” sekä ”ei hyväksy pimeän työn tekemistä”. Suvaitsevaisuus sekä vähemmistöjä että maahanmuuttajia kohtaan on varsin korkealla nuorten arvostuksissa, mutta kielteisesti suhtautuvien näkökulmissa tulee esille maahanmuuttajiin paikantuva stereotypia sosiaalipummeista ja uhasta suomalaiselle kulttuurille, arvoille ja uskonnolle. (Lähdesmäki 2011, 96–98.)

Nykyaikaisen muunnelmaperinteen tulokas ovat erilaiset internet-meemit, sosiaalisesta mediasta kopioidut ilmiöt, joiden teemat ovat laajentuneet käsittämään globaalia maailmaa tai ajankohtaisia tapahtumia aikuisten maailmasta. Lauluparodiat hyödyntävät joko tuttuja isänmaallisia, uskonnollisia tai lastenlauluja, mutta käsittelevät pilkkaavasti aikuisten maailmaa ja globaaleja uutisilmiöitä. Amerikkalainen tutkija Russell (2011, 7) puhuu *newsloresta*, folkloren ja ajankohtaisuutisten kohtaamisesta vitseissä, muunnelmissa, arvoituksissa ja kaupunkitarinoissa.

Pressa Bush tuo lausui näin

Miks tippui pommi räjähtäin?

Mä suuren ilon ilmoitan

Ydinsodan alkavan!

Viha Al-Qaidan teille nyt

on tänään tänne syntynyt,

ja tää on teille merkiksi:

haudassa Saddam makaapi.

Jo riennä, katso, solttuni,

ken pommia nyt lataapi:

Hän on Abu Ayyub al-Masri

Osama bin Laden Talibanien.

(irc-galleria 2008.)

Lasten ja nuorten koulukasvatusta voidaan tarkastella hyve-etiikan näkökulmasta, jossa tavoitteena on hyvien luonteenpiirteiden monipuolinen kehittäminen (Lehtonen 2011, 10). Oppilaan ulkoista olemusta ja käyttäytymistä on arvioitu suomalaisessa koulujärjestelmässä pitkään. Siihen on sisällytetty muun muassa huolellisuuden, kohteliaisuuden, puhtauden, siisteyden ja korrektin kielenkäytön tunnusmerkit. (Simola 1999, 51–52.) Sähköposteissa vuonna 2008 kiertäneessä kolmen kuvan sarjassa esitellään eri puolilla Suomea saatuja jälki-istuntoilmoituksia. Ne ottavat kantaa koulun kasvatukselliseen toimintaan, aikuisten ja nuorten välisiin konflikteihin ja käyttäytymisen ihannekuvan rikkomiseen: näissä kuvissa jälki-istunto on seurannut piereskelystä, nimittelystä (kuva 1) ja ylimääräisen mandariinin ottamisesta koulun ruokalasta. Huumorin tulkinnassa ei tosin ole täysin selvää, mihin huu-

morin iva kohdentuu ja kelle näissä viesteissä nauretaan: opettajalle, kasvatusinstituutiolle, oppilaalle, oivallukselle, koulunostalgialle vai kaikille niille yhdessä.

Sampolan koulu
Sammonkatu 2
33540 TAMPERE
Puh. 216 4304 (op.huone) SV.

OPPILAAN HUOLTAJALLE

Ilmoitan, että 9C luokan oppilas [redacted] on saanut
perusopetuslain 36 §:n mukaisen rangaistuksen: 1 tunnin / tuntia jälki-istuntoa.

Syy: Oppilas ei ilmeisesti tiedä luokanvalvojansa nimeä,
koska kutsuu tätä epäasiallisesti "MURSUKSI" toistuvasti

Jälki-istunto suoritetaan **välttämättä seuraavana jälki-istuntopäivänä**. Mikäli oppilas ei saavu jälki-istuntoon, siitä seuraa lisärangaistus. Yleinen jälki-istuntotilaisuus on **maanantaina kello 16 – 17 luokassa 305**.

Oppilas tuo tämän ilmoituksen jälki-istunnon valvojalle huoltajan allekirjoittamana.

Tampereella 4 / 4 Nähty:

[redacted]
Jälki-istunnon määrännyt opettaja luokanvalvoja Huoltajan allekirjoitus

Kuva 1. Vaikeeta on koulussakin. Sähköpostiviesti heinäkuulta 2008

Hyvään kasvatukseen ja tapakulttuuriin on kuulunut aina sovelias kielenkäyttö. Nuorison kiroilu ja alatyylisyys ärsyttävät aikuisia aikakaudesta toiseen. Roisi kieli ei ole vain nykyvanhempien esille nostama ongelma. Esimerkiksi vuonna 1866 Suomalainen Kirjallisuuden Seura päätti, ettei silloiseen sananlaskukirjaan otettaisi ollenkaan sanoja, joita ei sivistyneessä kielessä voi käyttää. Myöhemmin myös lasten vitsikirjoista on siistitty melko tarkkaan alatyyliset ja rumat sanat. Kielenkäyttöä on myös varioitu tilanteen mukaan: nuoret siistivät puhettaan vanhempien ollessa läsnä ja päinvastoin. (Virtanen & Virtanen 1988, 16.) Vuonna 2001 liikkunut sähköpostiviesti ottaa kantaa nykynuorten puhetapaan ja vittusanan yleisyyteen, ja parodioi sanan kuuluvan ikään kuin vakavasti otettavan, virkamiesmäisen maailman osaksi.

KIELITOIMISTO TIEDOTTAA:

A G G R E S S I I V I

Suomen kielen vanhojen modusten rinnalle on puhekielessä vakiintunut aggressiivi. Se taipuu persoonissa ja luvuissa ja kaikissa tempuksissa. Aggressiivin tunnus on toistaiseksi hyvin vaikeasti mihinkään sanaluokkaan määriteltävissä oleva VITTU.

PREESENSTAIIVUTUS

1.sg vittumä jaksa mihinkään venäjän tenttiin lukea.

2.sg vittusä rupee mulle iniseen.

3.sg vittuse tullu ees paikalle, turhaan venasin.

1.pl vittume mitään pikkulapsia syödä, paskapuhetta.

2.pl vittute mihinkään raflaan tule, kunhan jauhatte.

3.pl vittune mistään mitään tiedä.

(Ote Äidinkieltä-sähköpostiviestistä vuodelta 2001.)

Sairas maailma, sairaas nauru

Mustaan huumoriin sisältyy aina jokin julmuuden vivahde. Traaginen asia esitetään täysin arkipäiväisenä. Sairaat vitsit valitsevat aiheensa ajankohtaisten ja kipeiden ongelmien keskeltä, ne syntyvät nopeasti ja kuolevat hitaasti. Aihepiireinä ovat kautta aikojen esiintyneet esimerkiksi nälänhätä, keskitysleirit, vammaisuus ja kuolema eri muodoissa. Vitsi ilmestyy vastauksena median luomaan shokkitilaan ja sen herättämään kauhuun. Tabuaihe alistetaan naurettavaksi, samalla tiedostamatonta pelkoa tuntien. (Virtanen 1990, 125, 126.) Hyvänä esimerkkinä sairaista vitseistä lähihistoriassa toimivat terrori-iskuihin liittyvä huumori tai vain muutama päivä kouluammuskeluiden jälkeen ryöpsähtävät vitsit: "Miksi Pekka-Erik Auvinen myöhästyi koulusta? No koska sille tuli mutka matkaan."

Sairaat vitsit yleistyivät Suomessa 1970-luvulla, erityisesti keskitysleiri- ja neekerivitsien muodossa. Mustan huumorin katsotaan saaneen alkunsa amerikkalaisen nuorison keskuudessa 1950-luvulla. Alkuaan mustaa huumoria luonnehdittiin nuorison protestiliikkeeksi, jossa haettiin käsittelytapaa median herättämään kauhuun. Vitsien ei välttämättä edes ollut tarkoitus naurattaa. Ne olivat keino pukea sanoiksi järkyttäviä uutisia, joista keskustelu muuten oli vaikeaa. (Virtanen & Virtanen 1988, 222–223.)

Sairaat vitsit on kenties helpointa luokitella sopimattomiksi, epäeettisiksi, moraalittomiksi ja lasten ja nuorten elämismaailmasta kitkettäviksi huumorituotteiksi. Niiden avulla nauretaan asioille, jotka jokainen omantunnon ja sivistyksen sisäistänyt ihminen tuomitsee rasismiksi ja ihmisyyden arvot kiistäviksi. Ne herättävät epäilyksen siitä, että vitsin kerto-

mallalla myös kuulijoina hyväksymme vitsin sisältämän maailman, ihmisoikeusloukkaukset, maailman katastrofit ja kärsivien ihmisten epäinhimillisen kohtelun. Sairaiden vitsien kitkeminen on kuulunut kasvattajien tehtäviin niin kotona, kouluissa kuin nuorten vapaa-ajalla. Kiinnostavan nykypäivän julkilausuman antaa nuorisotyöntekijöille suunnattu kirja rasismista:

”Hei, se oli vaan läppä!” Oliko se vain läppää? Nuoret ja itse asiassa myös aikuiset eivät usein myönnä käyttäytyneensä ja puhuneensa rasistisesti, vaan kuittaavat sen vitsailuna. Esimerkiksi rasististen vitsien kertominen on tyypillisesti tällaista puuhaa: vitsejä ei mielletä rasismiksi, ja niihin puuttuvaa solvataan helposti tiukkapipoksi tai huumorintajuttomaksi. Vitsien taustalla on kuitenkin rasistinen arvomaailma, jota humorististenkin juttujen kerronta pönkittää. (Kanninen & Markkula 2011, 58.)

Käsite "vitsi" juontaa juurensa saksan kielen sanasta *Witz*. Merkille pantavaa käsitteen taustoissa on, että vitsi on sekä saksan että englannin kielellä tarkoittanut alun perin 'älyä' ja 'järkeä'. (Knuutila 1992, 130.) Se soveltuukin vitsin ja myös laajemmin huumorin nykyäikäiseen tehtävään. Vitsin kertojalta vaaditaan taitoa yhdistää kulttuurisesti ajankohtaisia tai tunnistettavia ilmiöitä yhteen ja löytää oivallus, jolle nauretaan. Se mihin vaikkapa vitsin iva kohdistuu, vaatii puolestaan kuulijaltaan taitoa ja älyä tehdä tulkintaa. Rasistiseksi luonnehdittaville vitseille on keskeistä, että ne sotivat sananvapauden rajoitteita vastaan sisältäessään sopimattomia ajatuksia etnisistä vähemmistöistä. Vitsistä raivostuva henkilö voidaan toisaalta aikailematta luokitella huumorintajuttomaksi ja vakavuudessaan naurettavaksi. (Hokkanen 2009, 56.) Vitsinkerrontaan kuuluu tärkeänä osana etäännyttämisen strategia. Vitsin kannanottoja ja sanamuotoja ei esitetä omina, vaan nimenomaan olennaisina osina kerrottua vitsiä ja sen kuvamaailmaa (Virtanen 2003).

Juha Herkman (2001, 377, 380) nostaa esille, että äärimmäisten kärjistysten kautta on mahdollista käsitellä stereotyyppioita ja lopulta purkaa niitä. Stereotyyppijä esiintuva teksti voi samalla tuoda keskusteluun valtakulttuurin opettamia käsityksiä siitä, ketä me olemme ja keitä me emme missään nimessä ole. Valta-asemia ja stereotyyppioita paljastavat usein erilaiset tahattomat huumorituotokset, joita erityisesti sosiaalinen media hyödyntää erilaisissa käyttäjien statuspäivityksissä. Kuvia ei selitetä, mutta niiden merkitys on selkeä: ne nostavat esille yhteiskunnallisia ja globaalisti tulkittavia stereotyyppioita (kuva 2).

Kuva 2. Did you mean? Facebookissa kiertänyt kuva vuodelta 2009.

Maria Siironen (2002, 60) huomauttaa myös, että naurun kohteena olevat erilaiset vähemmistöt tai arkaluontoiset asiat nostavat pohdintaan sen, kuka lopulta määrittelee, mille niissä nauretaan: itse asioille, asianomaisille henkilöihenkilöille tai niiden edustamille ihmisryhmille, esittämistavalle, käytetylle kielelle vai yritykselle välttämättä vaikeista asioista puhumista kätkemällä ne kiertoilmausten taakse. Vitsien tulkitsemisen kiinnostavuus voi liittyä myös siihen, että vitsikertomukset paljastavat kiinnostavia seikkoja vitsinkertojan ja kuulijoiden identiteeteistä, jännitteistä ja arvomaailmoista (Virtanen 2003).

Herkman (2001, 377, 380) muistuttaa, että naurajan positio on valta-asema ja naurun kohteen osa on usein kiusallinen. Valtakulttuurin edustajan esittämänä stereotyyppiat voivat vakiinnuttaa ja vahvistaa ennakkoluuloja. Esimerkiksi 1990-luvun alun *Pulttibois*-sarjan stereotyyppiat romanivähemmistöstä aiheuttivat Herkmanin mukaan sen, että romanilasten oli vaikea mennä kouluun ohjelmaa seuraavana päivänä, koska imitaatioon perustuva pilkka oli sietämätöntä. Satu Apo (2001, 284, 285) huomauttaa, että etnisiin vähemmistöihin kuuluviin kansanryhmiin liitettävä hauskuus noudattaa usein hölmöläishuumoria. Hauskuus voi tällöin muuttua ilkeileväksi nauruksi, jolloin kuulijat haluavat etäisyyttä naurunalaisena olevaan ryhmään. Nauru noudattaa tällöin ajatusta, että itsellemme ja meihin kuuluville nauramme empaattisesti, mutta alempana tai ylempänä oleville ilkeämmin.

Kerrostalossa asui mustalaisperhe, somaliperhe ja suomalaisperhe ja kaikki yläkerroksissa. Keskellä päivää talo paloi ja kaksi perhettä menehtyi, mutta kolmannen perheen jäsenille ei käynyt kuinkaan. Kuka siis pelastui? Suomalaiset! Vanhemmat oli töissä ja lapset koulussa.

(Kiertävä sähköpostiviesti ”Älykkyystehtävä” lokakuulta 2003)

Älykkyystehtävä-vitsin kuluneet stereotyyppiat voidaan todennäköisesti tulkita molemmista katsomistavoista: negatiivisia stereotyyppioita turhaan vahvistavana tekstinä tai somali-maahanmuuttajien ja romanivähemmistöjen stereotyyppioita näkyväksi tekevä, ironisena tekstinä (ks. Hokkanen 2009, 50). Musta huumori tuo esille myös huumorin liitoksen vallankäyttöön. Kuka nauraa tai kenellä on valta nauraa? Kenelle tai mille nauretaan? Onko nauru hyvän- vai pahansuopaa, erottaako se selkeästi naurajan ja naurun kohteen vai voivatko molemmat nauraa rinnakkain? (Herkman 2001, 374.)

Sairaita vitsejä synnyttävät kriisitilanteet, median luomat shokeeraavat uutiskuvat. Tällaisessa huumorissa selittäjänä käytetään usein huojennusteoriaa ahdistavien tunnetilojen purkamiskanavana. Sigmund Freudin vitsi- ja huumoriteoriassa huumori on pitkälti tiedostamaton tapa käsitellä muutoin kiellettyjä ja tukahdutettuja tunteita. Keskeistä huojennusteoreetikkojen pohdintoissa on havainto siitä, miten vitsi muuntaessaan kunnioitetun ja ahdistavan arkiseksi aiheuttaa vastaanottajassa nopean mielentilamuutoksen, joka tuo tullessaan huojennuksen tunteen. (Knuutila 1992, 104.) Vuonna 2009 sikainfluenssan riehussa ympäri maailmaa epidemia tarjosi helpon tavan naurulle, sillä sika-sanalla on jo mielikuvana vankka pohja naurun ja pilkan kohteena. Huumorin taustalla on silti nähtävissä vakava aihe: viimeisimpien arvioiden mukaan sikainfluenssaan kuoli vuonna 2009 ainakin 200 000 ihmistä (Helsingin Sanomat 2013). Ihmisten epä tietoisuus ja pelko taudin leviämistä, oireista ja selviytymiskeinoista levisivät nopeasti erilaisissa medioissa. Lääketieteen tehokkuuteen ja epätoivottujen bakteerien tuhoamiseen tottuneet ihmiset olivat tuntemattoman uhan edessä. Sähköposteissa kiertänyt viesti ”Sikainfluenssa – ensioireet” hyödynsi arvoitusperinteelle tyypillistä muotoa: varsinaisessa viestikentässä ja otsikossa herätetään uteliaisuus ja vasta viestin liitteestä saa selitteen, vitsin kärjen.

HUOM!!!! Jos heräät aamulla tämän näköisenä, pysyttele kotona.

Kuva 3. Sikainfluenssa – ensioireet, sähköpostiviesti elokuulta 2009.

Seksuaalisuuden sopimattomuus ja sukupuolten soveliaisuus

Lasten ja nuorten kasvattamista kunnon kansalaisiksi on pidetty Suomessa ensiarvoisen tärkeänä, mutta käsitykset tähän tavoitteeseen pääsemisen tavoista ovat vaihdelleet muun muassa nuoren sukupuolen mukaan (Aapola & Kaarninen 2003, 23). Yhteiskunnan ja koulun kasvatusihanteena olivat varsin pitkään ”hyvän tytön” ominaisuudet, joihin kuuluivat ahkeruus, kiltteys, auttavaisuus ja opettajan määräysten noudattaminen sekä laajemmin tulevaan äitiystehtävään, kuten kodinhoitoon ja terveellisiin elämäntapoihin valmistautuminen. Naisen tuli oppia hallitsemaan omaa ruumistaan, tunteitaan ja viettejään. Myös vaatimus siisteydestä ja huolellisuudesta kohdistuivat juuri tyttöihin. Vaikka 1960-luvun moraalikasvatuksen muutos toi koulumaailmaan tasa-arvon ideaalin, äitiyttä ja äitiyden symbolista tärkeyttä korostetaan silti. (Koski 1999, 29–31, 42.)

1900-luvun alkuvuosikymmenten kasvatuseriaatteissa pojalle annettiin usein taistelijan ja turvaajan rooli. Miehen tehtävänä oli työskennellä kodin ulkopuolella tekemässä työtä kodin, isänmaan ja Jumalan hyväksi. Agraarisessa yhteiskunnassa poikia kasvatettiin vilje-

lijöiksi ja sukupolvien työn, perheen ja yhteisön hyvän toteuttajaksi. (Koski 1999, 32–34.) Ylevistä kasvatustavoitteista huolimatta miestutkimuksen piirissä tulkittujen miesten elämäntietojen analyysissä kuva suomalaisista miehistä on mollivoittainen: 1900-luvun alussa syntyneiden miesten kertomuksissa lapsuudesta korostuu koti, jossa on vain vähän positiivisia tunneilmaisuja, ankara ja etäinen isä sekä alistuva äiti. Koulu on jättänyt jälkeensä epäonnistumisen kokemuksia ja muokannut epävarman ja aran lapsen. Heikko itsetunto tekee myös naissuhteista vaikeita. Suomalaisen miehen jopa ylisukupolvisiksi piirteiksi on luokiteltu yksinäisyys, melankolisuus, menetettyjen mahdollisuuksien kautta eläminen, kommunikaatiokyvyttömyys, elämän ankeus, vaikeudet, alkoholi ja ihmissuhteiden vaikeudet. (Roos 1994, 14, 24.)

Pienfolklore tuotokset suosivat runsaasti stereotyyppistä luokittelua sukupuolirooleihin, mutta samalla ne myös tekevät kasvatustavoitteita ja roolimalleja naurunalaisiksi. Nainen voi olla uskalias seksuaalinen olento, älykäs uranainen, tyhmä blondi tai oikukas asioiden monimutkaistaja. miestä käsitellään sovinnaisena, putkiaivoisena ja seksistisenä olentona sekä humalaisena toikkaroivana pellenä tai raasuna epäonnistujana. Kuvaavan noston nuorten aikuisten folkloresta ja kulttuurisesta mieskuvasta antaa presidentinvaalikierroksella 2012 facebookissa levinnyt kuva Sauli Niinistöä. Kuva hyödyntää tahattomuuden aiheuttamaa komiikkaa: vaalimainoksessa Helsingin Sanomien internet-sivustolla on samaan kuvaan sattunut uutinen perhetragediasta. Koska katsoja epäilemättä etsii huumorin tulkin-taa selittävää viestiä, hän yhdistää nämä kaksi irrallista osiota toisiinsa ja stereotyyppi suomalaisesta miehestä yhtäältä työteliäänä ”hihojen käärijänä” ja toisaalta nyrkin, alistamisen ja ”luuserin” roolissa on valmis.

Kuva: Niinistö

Suomalaisia tekoja, olkaa hyvä.

Keskiviikko 11.1.2012 Kari, Karri -1° Helsinki, klo 01 Asiakaspalvelu Yhteystiedot Ilmoita Hesarissa In English

HS.fi UUTISET TEEMAT SÄÄ DIGILEHTI Hae HS.fi:stä A-Ö

PINNALLA: Presidentinvaalit Guggenheimin museo Liikenneonnettomuudet Elokuvat Lääkäripäivät 2012 Lisää aiheita

Miehen epäillään tappaneen vaimonsa ja kaksi lasta ja syyttäneen sen jälkeen asunnon tuleen

11.1.2012 0:29 Suosittele AA

HELSINGIN SANOMAT

Helsingin Laajasalossa palaneesta kerrostaloasunnosta löytyi kuolleina nainen ja kaksi pikkulasta.

Luetuimmat juuri nyt

- Ahma kyllästyi kuvaamiseen – anasti kameran 22:06
- Ydinuhat ja ilmastopelot siirsivät taas tuomiopäivän kelloa 21:55
- Perheet luopuvat lapsistaan talouskrisin vuoksi Kreikassa 19:18
- Intian valtamerellä voimakas maanjäristys – tsunamivaroitus peruttu 22:36

Kuva 4. Sauli Niinistö. Facebookissa vuonna 2012 kiertänyt kuva.

Kuvaa voidaan tulkita myös huumorin ylemmyysteorian mukaan, eräänlaisena ”kuninkaasta tulee narri” -asetelmana. Vitseille ja muille koomisille esityksille nauraminen on nauramista ylhäältä alaspäin. Tällöin naurunpurskahdukset ovat seurausta jonkin asian arvonalennuksesta naurajan silmissä. (Knuutila 1992, 107.) Yksinkertaisimmillaan se voi tarkoittaa vaikkapa tilannekuvaa, jossa virkamies liukastuu banaaninkuoriin. Tavallinen kansalainen siis kohoaa hänen yläpuolelleen saadessaan luvan naurulle. (Apo 2001, 285.)

Ulla Lipponen (1996, 225, 227, 230–231) on tallentanut vuosina 1992–1994 perhepiireissä, kuten isältä pojalle, äidiltä tyttarelle tai sisarukselta toiselle, kerrottujen vitsien teemoja. Näissä vitsimuodoissa kiinnostavaa on, että kontekstista huolimatta niiden teemat ovat hyvinkin seksistisiä tai rasistisia. Samalla niistä välittyy maskuliinisen seksuaalisen identiteetin määrittämiseen ja ylläpitämiseen liittyvä piilokasvatus, joka ilmenee joko 1) osoittamalla negatiivien kautta, missä kulkee hyväksytyyn seksuaalisen käyttäytymisen raja tai 2) korostamalla kulttuurisesti hyväksytyjä, myönteisiä maskuliinisia ominaisuuksia. Vitsien ytimessä on käyttäytymisnormien mukainen ”oikea” mies, ja naurunkohteena on mies, jonka toiminta poikkeaa hyväksytystä yhdyntäkeskeisestä heteroseksuaalisuudesta. Näiden seksuaalisten perhevitsien pohjalta hahmottuu ”oikeana” naisena tai ”oikeana” miehenä olemisen kulttuurinen malli, joka noudattaa perinteistä mies- ja naiskuvaa. Malli perustuu sukupuolten biologiselle erolle. Vitseissä luodaan eroa hyväksytyyn ja ei-hyväksytyyn maskuliinisen seksuaalisen käyttäytymisen välille. Tätä mallia tuottavat perhevitseissä niin isät, äidit, tyttäret kuin pojatkin. Perhevitsien analyysissä Lipponen toteaa, että poikkeavaksi leimatun seksuaalisen käyttäytymisen mahdollisuus voidaan kokea suomalaisissa perheissä jopa uhkana ydinperhejärjestelmälle.

Tabuaiheita käsittelevissä kiertoviesteissä hyödynnetään huumorin tapaa käyttää normipoikkeamia eli ylittää hyväksytyjä kielen, viestinnän ja tyylin normeja (ks. Manninen 1987, 23–27). Seksuaalisuutta käsittelevissä perinnemuodoissa lasten ja nuorten päämäärinä voidaan nähdä halu rikkoa tabuja, halu kasvaa aikuiseksi, pyrkimys saada osakseen arvostusta tai tyydyttää uteliaisuutta (ks. Virtanen 1970, 177). Seksuaalivitsit eivät välttämättä käsittele seksiä tai seksuaalisuutta, mutta niiden hyödyntämä kieli viestii seksuaalisen maailman ymmärryksestä ja teeman läsnäolosta nuorten vertaisryhmissä, kuten vaikkapa vanhan seksuaaliarvoituksen ”Mikä menee kuivana ja kovana sisään ja tulee märkänä ja pehmeänä ulos?” muunnos tekstiviestinä kulkevassa muodossaan:

Otin sen sisään jäykkänä ja kovana

imin, puin ja lutkutin kunnes se oli antanut kaiken mehunsa

Kyllä purkka on poikaa!

Taisit luulla taas jotain pervoa

(Tekstiviesti vuodelta 2005)

Monet seksuaalisuuteen liittyvät folkloren muodot perustuvat inkongruenssiteoriaksi määriteltävään huumorin tulkintaan. Sen keskeinen idea on huumorin tavassa rakentaa kahden tai useamman idean välille yllättävä ja odottamaton yhteys, jolloin katsojalle tai kuulijalle syntyy odotuksenvastainen mielikuvayhdistelmä (Atkinson 1993, 15–17). Usein ideoiden välillä oleva yhteys on silti helposti tulkittavissa ja ainakin saman kulttuurin sisällä eläville helposti ymmärrettävissä. Ne tähtäävät hämmennyneen mielialan herättämiseen ja vastaajan

nolaamiseen. Vastaaja hämmentyy, koska härskiltä vaikuttavan arvoituksen vastaus onkin viaton. (Virtanen 1977, 42.)

Suomessa monet seksuaaliarvot muuttuivat voimakkaasti 1970-luvulla ja ovat olleet monin tavoin murroksessa sen jälkeenkin. 1970-luvun isovanhemmat olivat eläneet oman nuoruutensa ennen sota-aikaa ja sisäistäneet perusajatukseksi seksin hyväksyttävyyden vain aviopuolisoiden kesken. Sukupolvien välillä on eroja esimerkiksi käsityksissä siitä, missä iässä on sopivaa aloittaa sukupuolikokemukset. Nykypäivän teineistä käytännössä lähes joka kolmas on kokenut seksisuhteen alle 16-vuotiaana. Useimmissa seksuaalipoliittisissa kannanotoissa nuorten sukupolvi on isovanhempien sukupolvea vapaamielisempi esimerkiksi homoseksuaalisuuden sallimisessa, samaa sukupuolta olevien ihmisten avioliittojen hyväksymisessä ja vapaassa abortissa. (Kontula 2013, 2–11.) Vaikka tutkimuksissa suvaitsevaisuuden nähdäänkin kasvavan, toteaa Ulla Lipponen (1996, 232), että perinteen avulla pyritään myös jäsentämään epävarmaksi, uhkaavaksikin koettua tilannetta ja määrittelemään ”oikean” ja ”väärän”, turvallisen ja turvattoman rajoja, mikä näkyy esimerkiksi homoseksuaalisuutta kuvaavissa vitseissä. Nuorten seksuaalisuutta käsittelevässä folkloressa eri sukupolvien väliset näkemyserot ja kenties omien vanhempien asennoituminen vaikapa homoseksuaalisuuteen näkyvät esimerkiksi eräänlaisina ketjuviestiparodioina.

*Jos et halua että iso karvainen homo mörkö nai sinua yön pimeydessä pyllyysi hurjasti huohottaen ja rivakasti rynkyttäen lähetä tämä teksti 2:lle!
(Tekstiviesti vuodelta 2005.)*

Väestöliiton vuoden 2013 tutkimuksessa vertailtiin useamman sukupolven näkemyksiä, asenteita ja arvoja seksuaalisuudesta ja seksistä. Yhtenä tarkastelunäkökulmana oli asennoituminen seksuaalisiin perversioihin. Perversiovaihtoehtojen joukossa oli seitsemän sel-laista asiaa, joissa näkemyserot eri sukupolvien välillä olivat todella suuria. Vanhimmat sukupolvien edustajat pitivät nuorempiin sukupolviin verrattuna huomattavasti useammin perverssinä esimerkiksi yhdyntää julkisella paikalla, anaaliyhdyntää, vapaata seksiä ja homo- ja biseksuaalisuutta. (Kontula 2013, 9.) ”Karvainen homo” -viestissä huumoria pyritään rakentamaan tuhmouden ja alatyylisyyden valossa. Se luokittelee ”epänormaaliudeksi” esimerkiksi samaa sukupuolta olevien seksin ja alleviivaa yhteiskunnassamme normaaliksi miellettyjä seksuaalisuuden normeja. Seksuaalisten aiheiden merkitykseksi on nähty myös lasten ja nuorten tapa osoittaa muille ikäryhmän jäsenille laaja tietämyksensä kielletyksi koetusta aiheesta, käsitellä aikuisten valtakulttuurin kieltämiä, mahdollisesti traumaattisia-kin aiheita sekä kokeilla rajoja, rikkoa normeja ja testata aikuisten sietokykyä (Kaivola-Bregenhøj 2005, 304–305, 307).

Kapinallisen huumorin merkitys

Kansalaiskasvatus voidaan määritellä lasten ja nuorten kasvattamiseksi kansalaisena toimimisen edellyttämiin taitoihin ja tietoihin. Lisäksi kansalaiskasvatuksella pyritään opettamaan yhteiskunnallisen järjestyksen turvaavia sääntöjä ja käyttäytymismalleja. Vanhemmat pyrkivät yleensä kasvattamaan lapsiaan omien kansalaisuusnäkemystensä mukaisesti. (Nivala 2006, 58.) Elämä aikuisten tabuperinteen ja sopivuuskäsitysten keskellä aiheuttaa kuitenkin sen, että on tärkeää päästä perille juuri niistä asioista, jotka ovat lapsilta kiellettyjä ja liittyvät kiinteästi tavoiteltavaan aikuisuuteen (Virtanen 1970, 228).

Nuorisohuumori tarjoaa mahdollisuuksia tasavertaisiin ihmissuhteisiin omassa viiteryh-mässä. Vertaisryhmä tarjoaa huvia ja hauskuutta ja tekee näin elämän tyydyttävämmäksi. Samanikäisryhmät syntyvät puolustuskeinoiksi aikuisten roolivaatimuksia vastaan. Ryh-

män on arveltu tyydyttävän henkilökohtaisia tarpeita ja murtavan aikuisten kontrollia. Lasten ja nuorten vertaisryhmillä on nähty olevan merkitystä yksilön käyttäytymiselle, sosiaalistumiselle ja arvojen omaksumiselle. (Virtanen & Virtanen 1988, 215.) Toisaalta mustalla huumorilla osoitetaan ryhmään kuulumista näyttämällä, ketkä kuuluvat samanlaiseen huumoripiiriin ja kenelle vitsiä ei voida näyttää. Tällöin huumorintajuttomaksi ja hankalaksi ihmiseksi leimautumisen pelko voi myös vaikuttaa siihen, että vastaanottaja haluaa nauraa, vaikkei hyväksyisikään huumorin sisältöä. Nauru on osoitus halusta kuulua samaan huumoripiiriin. (Lehtinen 1996, 210, 220.)

Folkloren esillä pitäjä kansanetiikka kuvaa tutkijoiden tulkintoja kansanomaisista käsitksistä hyvästä ja tavoiteltavasta sekä huonosta, mutta myös houkuttelevasta elämästä, jota suullinen perinne sekä erilaiset kirjalliset aineistot välittävät (Laaksonen ym. 2005, 7). Monet nykyaikaiset tekstilöydöt, kuten pornografiset kirjoitukset, unohdetaan tutkimuksissa ideologisista tai esteettisistä syistä kirjallisesti mitättöminä tai historialliselta lähdearvoltaan arveluttavina (Salmi-Niklander 2004, 41). Samaan aikaan esimerkiksi alatyylisiä ja populaareja teemoja käsittelevät folkloren aineistot paljastavat ihmisen arkisesta elämästä ja ajattelusta kiinnostavia seikkoja kiinnittymisestä ajankohtaisteemoihin, yhteiskuntaan sekä samat arvot ja maailmankatsomuksen jakaviin ryhmiin. Pienfolklore voi kuvastaa myös kielen monitulkintaisuudesta ja oivalluksesta syntyvää riemua.

Hoikkala, Laine & Laine (2005, 10–11) toteavat, että nuorisokapinan sekä sukupolven ja nuorisoaktiivisuuden määrittelyissä on paljon yhteneväisyyksiä. Sukupolvea voi määritellä yhteisen syntymävuoden lisäksi vakiintunut yhteiskunnallisesti jaettu kokemusmaailma, erottautuminen muista sukupolvista, poliittisen aktiivisuuden osoittaminen ja sukupolvitietoisuus. Myös folkloren aineistot kuvaavat hyvin niiden kiinnittymistä aikakauteensa ja sen ilmiöihin – ja sitä kautta osuuttaan esimerkiksi nuorisokulttuurien kuvaajana. Kulttuurisen kapinan roolissa ne kuvaavat hyvin myös muuttuvaa aikaa. Monet aiemmin tabuaiheina pidetyt teema-alueet saattavat aikojen kuluessa muuttua myös hyväksyttäviksi, tavallisiksi ja arkisiksi aiheiksi, jotka eivät enää samassa määrin tarjoa tilaa huumorille. Lasten ja nuorten folkloren merkitykseksi ja perinteen tehtäväksi onkin määritelty eräänlainen arjen terrori. Perinne rikkoo meitä hallitsevaa arkea ja etsii elämismaailmastamme jotain epätavallista, rutiineista poikkeavaa. Arkea murretaan esimerkiksi luoden uutta todellisuutta rikkomalla arjen sääntöjä ja tabuja. (Virtanen & Virtanen 1988, 15.)

Viitteet

- [1] Laura Hokkasen tallentamat digitaalisen folkloren aineistot. Aineisto tekijän hallussa. Vuosien 2000–2006 aineisto tallennettu myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistoon (arkistoitu hakemistona lähettäjän mukaan).

Kirjallisuus

- Apo, Satu 2001. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 759. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Atkinson, Ronald 1993. Humour in Philosophy. Teoksessa Cameron, Keith (toim.), Humour and History. Oxford: Intellect, 10–20.
- Helsingin Sanomat 2013. Tutkijaryhmä: Sikainfluenssaan kuoli moninkertaisesti arvioitua enemmän. [www-lähde] < <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1386041183888> > (Luettu 3.12.2013).

- Herkman, Juha 2001. Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys populaarin kokemuksen jäljillä. Teoksessa Koivunen, Anu; Paasonen, Susanna & Pajala, Mari (toim.), *Populaarin lumo – mediat ja arki*. Turun yliopiston Taiteiden tutkimuksen laitoksen sarja A no 46, 368–384.
- Hirsjärvi, Sirkka & Huttunen, Jouko 1995. *Johdatus kasvatustieteeseen*. Helsinki: WSOY.
- Hoikkala, Tommi; Laine, Sofia & Laine, Jyrki 2005. *Johdanto*. Teoksessa Hoikkala, Tommi; Laine, Sofia & Laine, Jyrki (toim.), *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 52. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Hokkanen, Laura 2009. Pohjakuohua pinnassa. Tapaustutkimus Käärmeenpesä-pakinoista ja niiden paikallisista vastaanotoista. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 55.
- Hokkanen, Laura 2011. Saako koulussa nauraa? Kiertoviestit koululaisten piiloyhteisöllisyytenä. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.), *Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos, 143–155.
- Kaarninen, Mervi 2003. Nuoren tasavallan nuorison ongelmat. Oliko Suomessa nuoriso-ongelma? Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 217–237.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki 2005. Uusiutuva arvoitusperinne. Teoksessa Saarikoski, Helena (toim.), *Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta*. Tietolipas 208. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 292–334.
- Kanninen, Satu & Markkula, Heli 2011. *R-sana. Kirja rasismista ja siihen puuttumisesta*. Helsinki: Pelastakaa Lapset.
- Kontula, Osmo 2013. Sukupolvet ja seksuaalisuuteen liittyvät arvot Suomessa. Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2013 (3). Helsinki: Väestöliitto.
- Koski, Leena 1999. Hyvä tyttö ja hyvä poika. Ihanteelliset yksilöt aapisten moraalisissa kertomuksissa. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.), *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Knuutila, Seppo 1992. *Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laaksonen, Pekka; Knuutila, Seppo & Piela, Ulla 2005. *Saatteeksi*. Teoksessa Laaksonen, Pekka, Knuutila, Seppo & Piela, Ulla (toim.), *Kansanetiikkaa. Käsitteitä hyvästä ja pahasta*. Kalevalaseuran vuosikirja 84. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–9.
- Lehtinen, Satu 1996. Mies lemmikkinä. Kopiohumori sukupuolten taistelukenttänä. Teoksessa Kinnunen, Eeva-Liisa; Koski, Kaarina; Penttilä, Riikka & Pietilä, Minttu (toim.), *Vitsistä videoon. Uusia kirjoituksia nykyperinteestä*. Tietolipas 146. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 202–223.
- Leppänen, Taru 2005. Lastenmusiikkikulttuuri, sukupuoli ja seksuaalisuus. Teoksessa Saarikoski, Helena (toim.), *Leikkikentiltä. Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta*. Tietolipas 208. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 234–254.
- Lipponen, Ulla 1996. Vitsikö vallan väline? Seksuaalisuhteet perhevitseissä. Teoksessa Kinnunen, Eeva-Liisa; Koski, Kaarina; Penttilä, Riikka & Pietilä, Minttu (toim.), *Vitsistä videoon. Uusia kirjoituksia nykyperinteestä*. Tietolipas 146. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 224–241.
- Lähdesmäki, Kirsi 2011. Nuorten mielestä kunnon kansalainen on lainkuuliainen ja vastuullinen. Teoksessa Mäntylä Niina (toim.), *Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina*. Vaasan yliopiston tutkimuksia 297.

- Manninen, Kirsti 1987. Ollista Bisquitiin. Ylioppilaslehden pakinat 1913–1968. Helsinki: Otava.
- Nivala, Elina 2006. Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala Elina (toim.), Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press, 25–113.
- Roos, J. P. 1994. Kuinka hullusti elämä on meitä heiteltyt... Artikkeliteoksessa Roos, J. P. & Peltonen Eeva (toim.), Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 12–28.
- Russell, Frank 2011. Newslore: Contemporary Folklore on the Internet. University Press of Mississippi.
- Salmi-Niklander, Kirsti 2004. Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1010- ja 1920-luvuilla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 967. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Siironen, Maria 2002. Ironian karuselli South Park -sarjassa: stereotyyppistä parodiaa vai stereotyyppien parodiaa? Teoksessa Herkman, Juha (toim.), Lähikuva 3/2002, Nykystelevio ja huumori. Turku: Lähikuva-yhdistys ry., 53–68
- Simola, Hannu 1999. Hienotunteisuuden dilemma. Käyttäytymisen arvostelu suomalaisessa kansanopetuksessa. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.), Suomalainen koulu ja kulttuuri. Tampere: Vastapaino, 51–77.
- Virtanen, Jukka 2003. Vitsi tutkimuskohteena. Huumorintutkimuksen jaakopinpainia. Elore 1/2003. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. [www-lähde] < http://www.elore.fi/arkisto/1_03/vir103.html > (Luettu 3.1.2013).
- Virtanen, Leea 1970. Antti pantti pakana. Koululaisten nykyperinne. Helsinki: WSOY.
- Virtanen, Leea 1977. Arvoitusten esitystilanteet. Arvoitukset – Finnish Riddles. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Virtanen, Leea & Virtanen Merja 1988. Kukkarokivi. Suomalaisen folkloren antologia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Virtanen, Leea 1990. Onni yksillä. Kansanperinnettä ennen ja nyt. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Virtanen, Leea 1999. Suomalainen kansanperinne. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 471. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FT Laura Hokkanen on kulttuurituotannon yliopettaja Mikkelin ammattikorkeakoulussa.